

Vuk'uzenzele

Vha i giselwa nga Vhudavhidzani ha Muvhuso (GCIS)

English/Tshivenda

Luhuhi 2022 Khandiso 2

Vhaiti vha milandu ya zwiito zwa vhuada zwi kwamanaho na COVID-19 vho dzhie-lwa vhukando ha mulayo

Vhathu na dzikhamphani vhe vha didzhenisa kha zwiito zwa vhuada malugana na thengo nga muvhuso ya zwishumiswa na tshumelo zwa Vhulwadze ha Tshitzhili tsha Corona (COVID-19) vha khou

hweswa vhuqifhinduleli ha zwiito zwavho. Muvhigo wa Tshigwada tsha Thodisiso tsha Tshipentshala (SIU) malugana na milandu i elanaho na u shumisa mashe- leni a COVID-19 nga ndila i

si yavhuqi, kha masia othe a muvhuso na ndowetshumo ya phuraivethe wo tendelwa uri u bviswe u ye vhathuni nga Muphuresidennde Vho Cyril Ramaphosa. Muvhigo uyu ndi liga la

ndeme kha nndwa ya u lwa na zwiito zwa vhuada na vhushay- andangulo kha sekhithara dza muvhuso na phuraivethe, vho ralo.

Nga Fulwana 2020, Muphuresidennde Vho Cyril Ramaphosa vho nea thendelo ya u ita thodisiso nga vha SIU.

Nga itsho tshifhinga, vho do fulufhedzisa uri arali SIU ya nga wana vhuţanzi ha uri ho itwa vhutshinyi ha vhugevhenga, i do tea u fhirisela vhuţanzi uvho kha vha Maandlanga a Vhutshutshisi ha Lushaka (NPA).

Vha SIU vho dovha vha newa thendelo ya u vula milandu hu u itela u wana murahu tshinyalelo kana ndozwo yo iteaho kha muvhuso.

Mawanwa a muvhigo

Vha SIU vho ita thodisiso kha khonţhiraka dza 5 467 dze dza pfufhiwa vhaţetshedzi vha tshumelo vha 3 066, dzine dza lingana masheleni a R14.3 bilioni.

Thodisiso kha khonţhiraka dza 4 549 dzo khunyeledzwa, nahone dza 2 803 ho waniwa uri a dzo ngo tshimbidzwa zwavhuqi. Hezwi zwi ri swikisa

kha 62% ya thodisiso dzo khunyeledzwaho.

“Thodisiso hedzi dzo vha dzo livhiswa kha vhathu khathihi na zwiimiswa vhe zwa wanala uri vha nga vho ita vhukhuyekhuye nga tshifhinga tsha musi shango li dziedzini vha tshi itela u dipfumisa khathihi na avho vhe vha vha vha khou shumisana navho u phusukanya zwiko zwa muvhuso,” vho ralo Muphuresidennde.

Vho dadzisa ngauri a zwo ţanganedzea uri khonţhiraka nnzhi nga u ralo dzi shumaho u tsireledza vhutshilo ha vhathu khathihi na u vbulunga ndila dzine vhathu vha ditshidza ngadzo a dzo ngo da nga ndila yone, i siho mulayoni nahone dza vhuţhura.

“Thodisiso hedzi dzi sumbedza vhuqimisele hashu kha u lwa na zwiito zwa vhuada khathihi na u dzhiela vhukando vhaiti vha milandu iyi,” vho ralo Muphuresidennde Vho Ramaphosa.

Muvhigo wa u fhedzisela u dodombedza vhuţanzi he vha SIU vha vhu fhirisela kha NPA, mihasho na zwiimiswa zwa kha sekhithara ya muvhuso khathihi na zwiinwe zwiimiswa.

Vha NPA vha do khunyeledza maitela a u dzhiela vhukando ha mulayo vhatshinyi khathihi na u sumbedzisa vhuţudzeţudze ho topolwaho kha thodisiso dza

Tsho iswa phanda kha siatari 2

Zwiga zwa u vha limusa nga ha u shengedzwa
Siatari la 6

KHA VHA DZULEYI VHO TSIRELEDZEA

Zwine vha tea u zwi ivha nga ha Prep (philisi ine vha i fhiwa u thivhela u wana HIV)
Siatari la 7

U vhalala Vuk'uzenzele kha vha danulode GOVAPP kha:

Vha tode SA government kha Google playstore kana appstore

KHA VHA RI KWAME Vuk'uzenzele @VukuzenzeleNews

Webusaithi: www.gcis.gov.za Imeili: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Luţingo: (+27) 12 473 0353

Tshedimosetso House:
1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

Tsho bva kha siatari 1

SIU, vho talutshedza nga u ralo Muphuresidennde.

Vhukando ho dzhii-waho

U bva tshe ha thoma thodisiso, vha SIU, vha tshi khou shumisana na mañwe mazhendedzi, vho no swikelela zwi tevhelaho:

- Mawanwa a zwiteñwa zwa 45, zwi linganaho R2.1 bilioni, zwo do ñwaliswa na Khothe ya Tshipentshala ya zwa Zwiito zwa Vhuda, Vhufhura khathihi na Kutshimbizelwe kwa Mashelele ni ku siho Mulayoni (Fraud and Illicit Money Flows).

Khothe ya tshipentshala yo ñewa mushumo lwa mulayo u wana murahu masheleni a muvhuso e a tswiwa nga kha zwiito zwa vhuda, vhuufhura na kutshimbizelwe kwa masheleni ku siho mulayoni, hune vha tea u dzhia vhukando ha mulayo kha vhaiti vha milandu iyo.

- Milandu ya 224 yo fhiriselwa kha vhane vha tea u dzhiela vhukando ha ndafiso vhaofisiri vha mihasho ya muvhuso kana zwiimiswa.
- Milandu ya 386 yone yo fhiriselwa kha vha NPA, ngeno miraru yone yo livhiswa kha khorondangi uri i dzhie vhukando.
- Milandu ya 330 yone yo fhiriselwa kha ofisi ya zwa

ndaulo i dzhiaho vhukando ha mulayo, vhune ha katela u swifhadzwa dzina (uri vha si tsha kona u shumisana na muvhuso)

U ya nga muvhigo, mashelele ni a linganaho R551.5 milioni (masheleni na ndaka) zwi do dzhiululwa murahu, ngeno a R34.2 milioni one o no waniwa murahu u swika zwino.

Thodisiso dzo thivhela u lozwea ha R114.2 milioni, nahone dza thudzela kule khonhiraka dza mutengo wa R170.4 milioni.

Vha SIU vha khou lavhelela uri thodisiso hedzi dzi vhe dzo fhela vhukati ha Thafamuhwe na Lambamai

2022, phanda ha musi vha tshi swikisa muñwe muvhigothevheli kha Muphuresidennde mafheloni a Fulwi.

Muvhigo a u kateli zwidombbedzwa zwa muvhigo wa thodisiso dzine dza khou bvela phanda dza milandu ye ya waniwa nga vha SIU nga murahu ha datumu ya u fhedza yo vhetshelwaho muvhigo wa u fhedzisela.

Hezwi zwi katela thodisiso kha vhañetshedzi vha tshumelo vha linganaho 476, vha no khou tumanywa na khonhiraka dza 964, dzi fhiraho R961.6 milioni.

Mawanwa a thodisiso hedzi na one a do ñetshedzwa kha muvhigo wa Fulwi, Ofisi ya Muphuresidennde yo amba

nga u ralo.

Muphuresidennde vho livhuwa vha SIU kha mushumo we vha ita wone kha miñwedzi ya 18, khathihi na avho vho vha lumaho ñevhe khathihi na dziñwe thanzi dzo ñetshedzaho vhuñanzi kha vhañetshedzi.

Lushaka lu nga thusa kha ndwa ya u fhelisa zwiito zwa vhuda kha zwiimiswa zwa muvhuso nga u vhiga zwiito zwa vhuda kha nomboro ya lutingo ya SIU ya **080 003 7774**.

CACH i khou tumanya matshudeni na zwickhala zwa u guda

Silusapho Nyanda

Vhaswa vhane a vha athu u wana zwickhala kha zwiimiswa zwa pfunzo dza ñtha vha nga ya kha sisiteme ya Central Application Clearing House (CACH) u wana thuso.

CACH ndi tshumelo ya online ya muvhuso i langwaho nga Muhasho wa Pfunzo dza Ntha na Vhupfumbudzi (DHET). Tshumelo i thusa avho vhane vha toda u dzhena dziyunivesithi, dzikholedzhi dza pfunzo na vhupfumbudzi zwa mishumo ya

zwanza na zwa thekhnikhala (TVET) khathihi na zwickhala zwa mveledziso ya zwickhala.

“Tshumelo dza CACH dzo thoma u wanala u bva nga la 24 Phando 2022 nahone dzi do vala nga la 31 Thafamuhwe u itela u thusa avho vhane vha toda u dzhena kha pfunzo dza ñtha fhedzi vha vha vha tshi khou tangana na khaedu dza u wana fhethu hune vha nga guda hone,” vha ralo Minista wa Pfunzo dza Ntha na Vhupfumbudzi Vho Dokotela Blade Nzimande.

CACH i nga thusa avho vhane vho ita khumbelo

nga tshifhinga nga 2021 ya u tanganedzwa yunivesithi kana kholedzhini, fhedzi vha songo kona u fhiwa tshikhala kha mbekanyamushumo ye vha vha vha vho ñanga yone.

Vha DHET vho talutshedza uri hezwi zwi anzela u itea musi mutshudeni a sa swikeleli thodea dzo teaho kana gudedzi ilo lo no swikisa tshivhalo tsha matshudeni vhane tsha nga kona u ñwalisa vhane.

CACH i nga kona hafhu u thusa avho vhane vho ita khumbelo kha tshimiswa tsha pfunzo dza ñtha nahone vha tanganedzwa, fhedzi zwa zwino vha khou toda u shandukisa bufo lavho la u guda.

CACH i do fhirisela vhathu kha vha tshumelo ya mveledziso ya mabufo nahone hune zwa konadzea, i do vha ñetshedza tshikhala tsha uri vha tanganedzwe kha zwickhala zwo salaho dziyunivesithi

na kha dzikholedzhi dza TVET kana kha zwickhala zwa ngudo kha Zhendedzi la Ndowetshumo ya zwa Pfunzo na Vhupfumbudzi (SETA), hu si na zwa u tou ya nga tshavhukoma kha zwiimiswa izwo.

Yunivesithi dzothe dza muvhuso, kholedzhi dza TVET khathihi na dziSETA vha a kona u dzhena kha dathabeizi ya CACH u sedza vhathu vhane vha swikelela thodea dza zwickhala zwine zwa kha ñivha hone.

“Zwiimiswa izwi zwi nanga vhathu kha dathabeizi ya CACH zwa kona u kwama avho vhe zwa vha nanga,” vha ralo muambeli wa DHET Vho Ishmael Mnisi.

Matshudeni vho itaho khumbelo vhe vha ñwalisa kha CACH vha tea u ñetshedza zwidombbedzwa zwavho, hu tshi katelwa na zwine vha takalela u gudela zwone.

Matshudeni vho itaho khumbelo avho vha a kona u tanganedza kana u hana tshikhala tsho ñetshedzwa kha sisiteme

ya CACH.

Zwiimiswa zwa pfunzo dza ñtha zwi do kona fhedzi u swikelela zwidombbedzwa zwa matshudeni o itaho khumbelo kha CACH, musi matshudeni o itaho khumbelo vho no saina na u swikisa mvelelo dzavho dza Gireidi ya 12.

Vho Mnisi vha ri CACH i dovha hafhu ya thusa matshudeni vhane vha khou toda u guda fhedzi vha sa athu dzhia tsho nga ha mabufo a mushumo nga u vha rumela kha Tshumelo ya Mveledziso ya Mabufo ya Khetha kha muhasho wa DHET.

Dinwaliseleni kha CACH nga kha WhatsApp Chatbot (078 776 8660), nga USSD *134*225# kana kha online kha cach.ac.za. U wana mafhungo manzhi nga ha CACH, kha vha dalele Facebook kha CACH_SA.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of Editorial and Production
Tyronne Seale | tyronne@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers
More Matshediso
Silusapho Nyanda

Graphic Designers
Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

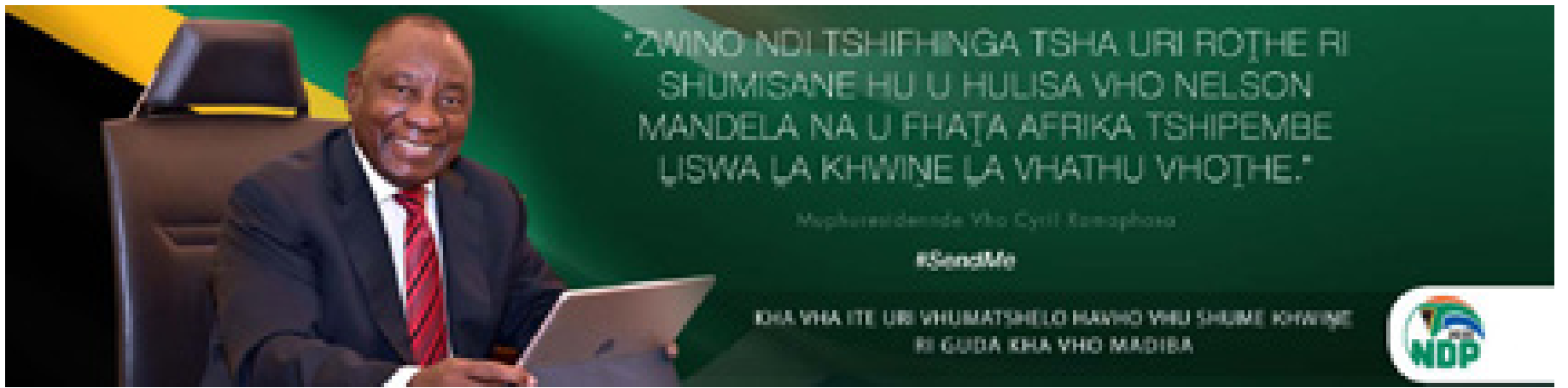
Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Printed by:

Distributed by:

Milayo miswa i khwathisa nndwa ya u lwa na GBV

Silusapho Nyanda

Nwaha wo fhelaho, ndo tšanganedza liñwalo u bva kha tshigwada tsha vhadzulapo vha kwa-meaho vha tshi khou ita khuwelelo kha muvhuso uri u tsireledze vhafumakadzi na vhana vha liño shango kha dzikhakhathi.

Musi vha tshi khou sumbedzisa nga ha u anda ha milandu ya u tshipa na u tambudza lwa vhudzekani, vho ñwala vha sumbedza uri sa vhafumakadzi vha khou isa phanḁa na u tshila vhe na nyofho; vha khou fhelelwa nga fulufhelo kha mulayo.

Ndo pfa ndo vhaaisala na u kwamea zwiuhulu nga ha u sumbedzis havho nyofho dzine vhafumakadzi vha shango lahu vha khou tshila nadzo dlvha liñwe na liñwe.

Phindulo yashu kha thambulo ine vhafumakadzi na vhana vha khou tšangana nayo yo vha u phasisa milayo yo itelwaho u vha tsireledza.

Fhedzi naho hu na zwigwevho zwi bvisaho vhai vha milandu iyi tshitshavhani, vhafumakadzi na vhana vha kha ḁi isa phanḁa na u tambula khathihi na u lovha.

Ndi khou tou bva u saina mulayo u re na zwipiḁa zwiraru une wa dzhiela nṱha pfulufhedziso dzashu dza u khwaṱhisa tshumelo ya

vhulamukanyi, u tšutšwedza vhuḁifhinduleli u mona na zwiimiswa zwa muvhuso khathihi na u vhea thikhedzo ya vhapondwa kha vhudzivha ha vhuḁidini hashu.

Mulayo wa Khwiniso wa zwa Vhugvehenga khathihi na Miñwe Milandu i Elanaho Nayo muswa u tsireledza avho vha re khomboni ya u tambudza hafhu nga u ñea dzikhothe maanḁa a u thola vhaonanyi vhane vha ḁo vho na uri ñwana, muthu a re na vhuholefali kana mualuwa a nga tšolwa nga tshifhinga tsha matshimbidzele a mulandu.

U dovha wa ñea thendelo ya u shumiswa ha vhuṱanzi u ya phanḁa nga kha tshumelo ya u rekhoda milaedza na ya vidio. Hezwi zwi thusa u tsireledza tšanzi kha u nga huvhadzwa, u thivhela u lengiswa hu sa pfesesei khathihi na u vhu lungamasheleni kha u tshimbidzwa ha milandu iyo.

Mulayo muswa u dovha hafhu wa khwaṱhisa zwiuhulwane vhu kuma milayo ya u ñetshedza beili.

Mutshutshisi ane a si tikedze u ñetshedzwa ha beili kha milandu mikene mbuno dzawe dza u hana dzi tea u ḁivhadzwa kha-gala.

Khothe i tea u dzhiela nṱha tshutshedzo dziñwe na

dziñwe dzi no itelwa vha-vhigi vha milandu khathihi na kuvhonele kwavho zwi kwamaho tsireledzo yavho. Nga nḁa ha musikhothe yo fushea uri hu na nyimele dzi fushaho dzi tendelaho u ñetshedzwa ha beili, beili i tea u hanelwa.

Mulayo wa Khwiniso ya Mulayo wa zwa Vhugvehenga (Milandu ya u Tambudza lwa Vhudzekani khathihi na Miñwe Milandu i Elanaho na Yeneyo) muswa u thivhela zwiito zwa u fhuredzela u itela u ita zwa vhudzekani na u ḁiḁowedza na muthu itela u ita zwa vhudzekani na vhatu vha re na vhuholefali ha muhumbulo, na u sumbedzisa uri milandu ya vhudzekani kha vhatu vha re na vhuholefali ha muhumbulo i tea u rekhodiwa kha Redzhiṱara ya Lushaka ya Vhatshinyi vha zwa Vhudzekani (NRSO).

Ro fhindula khuwelelo dza u khwaṱhisa ndangulo ya NRSO.

Havho vhane vho gwevhelwa milandu ya vhudzekani yo itwaho kha vhana kana vhatu vha re na vhuholefali ha muhumbulo, vha na miñwe milandu ya murahu, nahone vho gwevhiwa u dzula dzhele lwa miñwedzi i fhiraho 18 vha nga kona fhedzi u ita khumbelo ya uri madzina avho a bviswe kha redzhiṱara iyo nga murahu ha miñwaha ya 20.

Mulayo uyu u dovha hafhu wa langa vhuḁifhinduleli ha u vhi ga nga vhatu vhane vha ḁivha nga ha milandu ya vhudzekani ine ya vha i khou itiwa kha vhatu vha sa koni u ḁitsireledza.

Mulayo wa Khwiniso

wa Khakhathi dza Muṱani muswa u dzhiela nṱha vhuñwe ha vhuleme kha khakhathi dza muṱani vhu-kati ha vhatu vha funanaho.

Ro khwaṱhisa nḁila dza u wana mañwalo a tsireledzo, nahone ra tšandavhudza nyimele dzine dzi nga kona u itelwa khumbelo.

Ro amba nga fhungo la u tambudza ha vhafumakadzi na vhana naho vhe na, kana vhe kati na u ita khumbelo ya liñwalo la ndaela ya tsireledzo.

Arali khothe itshi tenda uri muvhigi wa mulandu u khakhathini i nga kona u ñetshedza liñwalo la ndaela ya tsireledzo nga u tšavhanyedza i songo thoma ya ḁivhadza phondi nga ha maga aya.

Tsha ndeme, arali khothe ya nga bvisa muthu ane o hweswa mulandu wa khakhathi dza miṱani nga beili ane ha na liñwalo la ndaela ya tsireledzo le a ñetshedzwa lone, khothe i tea u ñetshedza liñwalo ilo nga murahu ha u ita tšhoḁisiso.

Musi khothe i tshi ñetshedza liñwalo la ndaela ya tsireledzo i tea u tendela khathihi na u ñetshedzwa ha liñwalo la u fara, u imiswa, liñe la tea u ñetshedzwa vha Tshumelo ya Mapholisa vha Afrika Tshipembe (SAPS).

Arali muraḁo wa SAPS a humbulela uri muvhigi wa mulandu u khakhathini nga nṱhani ha u pfukwa ha ndaela, vha tea u fara phondi iyo nga u tšavhanya.

Mulayo uyu zwa zwino u tsireledza zwo khwaṱha vhaaluwa kha khakhathi dzoṱhe dza miṱani, na u ñea thendelo kha zwipondwa u ita khumbelo ya mañwalo a ndaela ya tsireledzo online,

zwine zwi vha vhu lungelata tshifhinga na masheleni a u enda.

U tsireledza zwipondwa kha u dovha u tambudzwa hafhu, khothe i nga ñetshedza Nḁivhadzo ya Vhuṱoli ha Tsireledzo ine ya ḁo tšoda uri muraḁo wa SAPS a dzulele u kwamana na tshipondwa mutambudzi wawe a sa zwi ḁivhi.

Vhatu vho tambudzwa kanzhi vha vhu lahledzwa nga u sa farwa zwavhuḁi kana u dzhielwa fhasi ha mbi-laelo dzavho musikhothe vhi ga milandu zwiṱitshini zwa mapholisa. Miraḁo ya SAPS vhane vha kundelwa u tevhezela kushumele kwavho nga fhasi ha mulayo muswa vha ḁo vha na mulandu wa vhuḁifari vhu si havhuḁi.

Vhatu vha hahulwane vhoṱhe vhane vha ḁivha kana u humbulela zwiito zwa khakhathi dza miṱani dzi itelwaho ñwana, muthu a re na vhuholefali ha muhumbulo kana mualuwa vha na vhuḁifhinduleli ha u vhi ga zwiito izwo kha vhashumelavhapo kana kha mapholisa. U kundelwa u ita nga u ralo ndi vhu tshinyi ha zwa vhu gevehenga.

Hezwi zwi vhea mulayo wa uri u tambudza ha vhafumakadzi na vhana ndi vhuḁifhinduleli ha muñwe na muñwe.

U phasiswa ha milayo iyi miswa ndi vhu kando havhuḁi u swika zwino. Fhedzi a si yone thandululo. Ri tea u thivhela khakhathi na u tambudza zwi sa athu itea.

Musi ri tshi khou shumisana sa tshitshavha, ri tea u shumisa ipfi lahu, zhendedzi lahu khathihi na nungo dzashu dzoṱhe kha u lingedza u fhelisa khakhathi dzi no itwa nga vhanna kha vhafumakadzi na vhana.